

Digitales Brandenburg

hosted by Universitätsbibliothek Potsdam

Sifre Ḳodesh

‘im targumim u-ve’urim mi-meḥabrim shonim

Sefer Yesha‘yah

Landau, Moses I. Landau, Moses I.

Prag, 598 [1837 oder 1838]

ט היעשי

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9106

ט (א) העם ההולכים
 בחשך. הם יושבי ירושלים
 שהיו חשיבי מדאגת סוחרים
 כענין שאמ' יחזקיהו (לקמן
 ל"ז) יום לרה ותוכחה
 ונאלה היום הזה: ראו אור
 גדול. נמלתו של סוחרים:
 (ב) הרבית הגיי. נעשו
 גדולים לכל שימעהם
 כשעשו האומות הנסים
 שנעשו להם: לו הגדלת
 השאחה. ולא לאוביו וכחוב
 לא בלמ"ד אל"ף לפי שלא
 היתה שמתחזקיה שלימה
 לפי שנאותו הפרק נאמר
 לו הנה ימים באים ונשא
 כל אשר בניתיך, לקמן ל"ט):
 כשמת בקיר-ת"י כחדות
 נלתי קרב שהו' בעין הקליר
 סורגי אדם קולג'י לוארים
 ושינה הכתוב בלשונו לדרוש
 שהיה אותו הנס בליל קליר
 העומ' כאשר יגילו בחלקם
 שלל מלרים בימי משה שאף
 באן חלקו שלל כוש ומלרים
 וחמדת כל הגוים (כמ"ג
 לקמן ל"ז) שכחור מעל
 חרהקה מלך כוש בא לו
 לירושלים עם כל אוצרות

ט
 (א) העם ההלכים בחשך
 ראו אור גדול
 ישבו בארץ צלמות
 אור נגה עליהם:
 (ב) הרבית הגוי
 לא הגדלת השמחה
 שמחו לפניך
 כשמחת בקציר
 כאשר יגידו
 בחלקם שלל:
 (ג) כי ואת-על סבלו
 ואת מטה שכמו
 שבט הנגש בו
 החתת כיום מדין:

כ
 לו קרי
 (לקמן מ"ה) יגיע מלרים וסחר כוש וסנאי' וגו' והכל בזו חזקיה ועמו:
 (ג) כי את על סובלו עול שהי' סבל לחזקיה ושהיה מטה את שכמו למשא כנד להעלות מס קזה ואת שנט
 יהודה שהיה נוגש בו בחזקיהו: החתת - וזכרת יחד בלילה א': כיום מדין - בימי גדעון (שאף הם
 נפלו יחד בלילה אחד ובליל קליר העומר כמו שנאמר והנה לליל שעורים מתהפך במחנה מדין):
 כי

ב א ר

בנחלת נפתלי, ויראה לי כי העשרים עיר שנחן שלמה לחירם מלך לור בנוצר במ"א (ט' י"א)
 היו נקראים גליל הנגים, לפי שחירם הושיב שם אנשי לורים כאשר עשה שלמה בהערים אשר
 נתן חירם לו (ד"ה ב' ח' ב') שהושיב שם בני ישראל (ועיין בתולדת שלמה ששמתי מכוף
 לספר משלי).

הפרשה הנאה תחלק לשני חלקים, החלק האחד (מן פסוק א' עד פסוק ז')
 דנוק אל חתימת פרשה שלשניה, כי אך טוב וחסד יבשר לבית דוד, ולאנשי
 יהודה יגיד כי אחרי אשר יסול אשור בארלם יפרה ישע ויפרח אשור ומושל לדיק
 ביראת אלהים (חזקיה) ומשול בה; והחלק השני (מן פסוק ז' עד סופה) עם
 ישראל (ממלכת חשירים) יתוכח, ויודיעם את משפטיו ה' אשר נקרו עליהם
 כי מעלו בו.

ט

(א) דאז פֿאַלק, דאז וואַנדעלנדע אין פֿינסטערניס;
ערבליקט איין גראַסעס ליכט,
דיא וואָהנענדען אים לאַנדע דער טאָדעכנאַכט,
איין ליכט גלאַנצט אויף, אָב איהנען.

(ב) גראַס מאַכעסט דוא דאז פֿאַלק,
איהם שטייגערסט דוא דיא פֿריידע,
זיא פֿרייען זיך פֿאַר דיר,
וויא פֿריידע אין דער ערנדטע,
אַלס אָב זיא יובעלן מאַכטען;
ביים טהיילען דעס ערטראַגס.

(ג) דען דאז יאָך דאז איהן בעלאַסטעט,
דיא שטאַנגע זיינער שולטער,
דיא גייסעל זיינעס דראַנגערס,
זערברייכט דוא וויא אַם טאַגע מדין'ס¹,

¹ חלמי ישראל דורך גדעון פֿון דען מדיניטען בעפֿרייעט
וואורדען, זיעהע (שופטים ז' ח').

ט (א) העם, מוסנ על
מאמר כי לא מועף
לאשר מולך לה בפסוק
האחרון בפרשה הקודמת,
כי המאמר בעת הקל וגו'
הוא רק בעין מאמ' מוסנר,
אמר שלא יהיה מועף,
כי העם ההולכים בחשך
יראו אור גדול, אך שלדעתי
הכוונה עתה אל אור
התורה ונגה הלדק'
כי יעזבו את אליליהם
וישמחו בה' ונלדקת מלכס
חמת אשר עתה מאסו בה'
ונמלכס, וכאשר יבאר כמה
שיבוא. (ב) הרביח הגוי,
לדעת רש"י הכוונה הרבית
שמש בגוים (עיין בדבריו),
והוא נכון כפי הענין, ויש
גם לכר' שמוס' על והאחרון
הכניד בפרשה הקודמת,
שיעדשם כי ישובו בניס אל
גבולם כאשר נארו לגיל,
ונחרגום האשכנזי אין
הכרע. לא הגדלת
השמחה, כל המפרשים
אחוז בדרך הקרי כי לו

היא בוי' ולא באל"ף, ולישר את הכתוב כתב הרד"ק לו הגדלת השמח', אבל לאויביהם המעטת,
וזה רחוק, ויותר נכון דעת הראב"ע שאמר ואשר הוא באל"ף לא היתה שמחה כמוהו כמו לא היה פחד
(תהלים נ"ג ו') ע"כ, וא"כ הקרי והכתיב לדקו יחד, כי שעורו לו לא הגדלת שמחה כואת, וכמו שדרשו
מז"ל על אשר לא חומה (ויקרא כ"ה ל') שאין לו עתה והיה לו מקודם. הישמחה, אמר אחד מחכמי
העמים כי הה"א הדעת היא חמורת הנני, כי שעורו הגדלת שמחה, ואין הכרע לזה כלל. שמחו
לפניך, שישמחו רק בה' ויגילו בישועתו כענין ושמחת לפני ה' אלהיך, שג"כ הכוונה שהשמחה תהא
בראות את פני אלהים במקום הנבחר. כשמחה בקציר, חסר הסומך ונתשלמו בשמחת קול ר
בקליר: כאישר יגילו, ישמחו לפניך כאשר יגילו אם יחלקו שלל, והענין באור פניך נחת שמחה בלכס
כאם דגנס ותירוש רבו, כן השכיל הרב לתרגם. (ג) על סבלו, עול מלך אשור. בו,
לדעת הרד"ק ורש"י בו מוסנ על יהודה או חזקיה. והכנס געועניזט אמר כי לא מלינו
הפעל הזה ביחס הנ', ושבת את הנוגשים בעם (שמות ה' ו'), אולם באמת יש גם לפרש כי
בו מוסנ על השנט, והה"א במלת הנוגש במקום אשר, ושעורו שנט אשר נוגש בו.
כיום מדין, כי כיום ההוא עשה ה' תשועה גדולה לישראל כנזכר בשופטים (פרשה ז') וכן
אמר המזכיר עשה להם כמדון (תהלים פ"ג י'), אך ששם הזכיר גם סיטרא ויבין כי שם מונה
כל אויבי ישראל (שם פסוק ח' וט') והזכיר בתוכס גם וישמעאלים, וישמעאלים ומדינים
לפעמים נרדפים המה (עיין בראשית ל"ז כ"ה וכ"ח, שופטים ז' י"ב ות' כ"ד). אולם הנביא
ישעיה יראה כי אחז המשל הזה גם באן גם להלן (פרשה י' ב') נעבור התדמות שיש בין
שתי המלחמות האלה, כי גם במנת מדין נפלו האויבים רק ביד ה' כי היתה חרב איש באחיו,
וזה נעלמו היה במפלת סנחריב, וכן נמלטו מלכי מדין מאדה המערכה ואח"כ נהרגו, וכואת
קרה גם למלך אשור. ואולי ראה הנביא גם לעורר בזה את עמו כי ה' נתן תשועה לגדעון רק
בשגש מאות איש, כל הנרכים אשר לא נרעו לנעל במצואר (שופטים ז' ז').

(ד) כי כל סאון סאון ברעש.
 יש פותרין איהו לשון סאה
 ומדה כמו שדרשוהו
 רבותינו. אך לפי פשט לשון
 המקרא לא יתכן לפרש
 מגזרתו מאת' שאין הוי"ו
 והנו"ן מעיקר התיבה אלא
 כמו שאון מן שוא' והמון מן
 הו"מ' וחרון מן חרה לא
 יתפעל עם הנו"ן לומ' סאון
 אלא סואה כמו מן המון
 הוי"מ ומן שאון שואה ולא
 יאמר שאון הו"מ מן חורן.
 ואני אומר שפתרונו בפי
 הענין ואין לו דומה מן
 המקרא ופתרונו לשון זהלת
 נחון במלחמה כי כל סאון
 סאון ברעש קול נחון שם
 נוכח במלחמ' ברעש שעת'
 סוסים והנפת תריסין הוא
 ושמת הרוגי מלחמה
 מגוללה בדמים אבל נחון
 זה אין בו רעש ואין בו דם:
 והיתה לשריפה. יקד יקוד
 מאכולת: (ה) כי ילד יולד
 לנו. אע"פ שאחז רשע
 הוא בנו הנולד לרזה כמה
 שנים להיות לנו תחתיו
 למלך לדיק יהיה. ותהיה
 משרת הקב"ה ועולו על
 שכמו שיהיה עוסק בתורה
 ושומר מצות ויעה שם
 למשאו של הקב"ה ויקרא

(ד) כי כל סאון סאון ברעש
 ושמה מגוללה בדמים
 והיתה לשרפה מאכלת אש:
 (ה) כי ילד ילד לנו
 בן נתן לנו
 והיה המשרה על שכמו
 ויקרא שמו פלא
 יועץ אל גבור
 אבי עד שר שלום:
 (ו) לשרפה המשרה ולשלום אין

קץ

על כסא דוד

ועל ממלכתו

להבין אתה ולסעדה במשפט

ובצדקה

מעתה ועד עולם

קנאתיה הנה צבאות תעשה זאת:

דבר

מ"ס סחומה בחמנע התיבה.

שמו הקב"ה שהוא מפליא עלה ואל גבור ואני עד קרא שמו של חזקיהו שר שלום כי שלום ואמת יהיה
 צימיו: (ו) למרבה המשר. למי יקר' השם הזה למלך המרוב' המשרה של הקב"ה על עממו לירא
 מפניו. משרה לשון שררה זו לתשוב' החולקי'. אך יש לומר שאף שר שלום משמותיו של הקב"ה
 וקראו' שם זה אינה לשם ממש אלא לשם גדולה ושררה כמו וקרא שם בנית לחם וכמו
 ועשיתי לך שם אף כן ויקרא שמו ויתן לו שם וממשלה לשלום הניתן לו אין קץ שהיה לו שלום
 מכל עבריו ואין קץ זה לשון הפסק עולמית אלא אין קץ לסניביו על כסא מלכות דוד
 היה שלום זה במשפט ולדקה שעה' יחזקיהו: ולשלום. וי"ו תיקון המלה הוא הרבה משרה
 על שכמו ומה גמול ישלם לו הנה לשלמו אין קץ ואין קב"ה: מעתה ועד עולם. עולמו
 של חזקיהו כל ימיו וכן מצינו שאמרה חנה על שמואל וישב שם עד עולם ולתשובת
 החולקים האומרים לדעת' יש להשיבם ומה מעתה והלא לא בא אלא עד סוף חמש מאות שנה
 ויותר: קנאת ה' כנאות. שקנא לביון על אשר יעץ עליה ארם ופקח: תעשה זאת. ולא אחז
 ראוי לכך ואף זכות אבות תמה. תוס'. ואמרו רבותינו נקש הקב"ה לעשות חזקיהו משיח וסנחריב
 גוג ומגוג אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה מי שקצץ דלתות ההיכל ושנרן למלך אשר יעשה משיח

ב א ו ר

(ד) כי כל סאון, רבו הפירושים במלה הזאת ורבים הסכימו שאין למלה זו דומה ויש לפותרו
 רק לפי הענין (עיין רש"י רד"ק וראב"ע), ולדעת הרב יהיה זה חואר לאיש מלחמה, ואולי הוא מן
 סן שהוא מענין ש נ א ה בארמית, (עיין ערוך ערך זה), כי גם לדעת הריק"ס אשר אחריו העתיקו

(ד) דען יעדער קאמפפער, (זקנסט) קאמפפער אים געטיממעל אונד יעגליכעם געוואנד, (זקנסט) בעוודעלט מיט בלוטע, ווירד צו איינעם בראנדע—רויב דעם פייערס.

(ה) דען איין קינד איזט געבארען אונז, איין זאָהן איזט געגעבען אונז, עס רוהט דיא הערשגעוואלט אויף זיינער שולטער, עס ווירד גענאָנט זיין נאמע: וואונדער, בעראַטהער, שטאַרקער העלר, הערר דער בייטע, פֿירשט דעם פֿריערענס.

(ו) דעם וואַכסטוהומ'ס, דער הערשגעוואלט אונד דעם פֿריערענס איזט קיין ענדע

אויף דעם טהראַנע דוד'ס

אונד אויף זיינעם קאָניגרייכע,

עס צו בעגרינדען אונד צו שטיטצען דורך רעכט אונד טובענד,

פֿאַן נון אַן אין עוויגקייט—

דער אייזער דעם עוויגען צבאות ווירקט דיזעזעס.

רוז המעתיקים המדעים גם מחנמי העמי' גם מנני עמנו שהוא נעל שלובשים אנשי הלכ', יהיה זה מתרג' של נעל סנאי (עיין שרשי' לרד"ק שרש סאן). והנה לדעת הרב סאן הוא שם המתא וסוף און בינוני, וכן כתב הרד"ק, ולדעת הריק"ס סאן הוא שם דבר. ושמה' נלומר הגבור עם שמלתו שהיתה חמיד מגוללה בדם חללים יהיו לשרפ' אש כרגע יכלו, וזה נמגפת סתרינו. והנה מגולל לל ה פירשו כל המבארים מענין וגללו את האנן (בראשית כ"ט ג') (וועלזען), אולם זה יולדק רק לדעת המפרשים שהכוונה על נדי הרוגים,

כי ההרג יתבוסס בדמיו, אך לדעת הרב שהכוונה על נדי ההורג לא יתכן זה היטיב, לכן יראה לדבריו כי מגולל ה הוא פעל נגזר מן שם גלל (שענינו לואה וכל דבר הנמאס) כאשר יבער הגלל (מ"א י"ד י'), ואם גם שגלל עלמו ונבנה מן הפעל גלל כאשר אמר הרד"ק בשרשי' מ"מ אחרי אשר הועתקה הוראתה לענין "אחר טוב תוכל לבנות פעל בהוראה השניה, ואולי מענין הזה גם פעל גאל שענינו הלכלוך והמאוס, יגאל הו חשך וכלמות (איוב ג' ה'), וכל מלבושי אגאלתי (לקמן ס"ג ג') וכמוהם רבים, ונא האל"ף תמורת אות הכפל, כמו אשר בזאו והרים (לקמן י"ח ב') שהוא כמו בזאו, וכן ימאסו כמו מים (תהלים נ"ח ח') תמורת ימסו; תחת גללים ישכב (איוב מ' כ"א) תמורת גללים ועוד כמוהם. (ה) כי ילד, הוא חזקיה. המשרה, מן שררה כלומר כל דברי השלובה, ואמר שזה יהיה על שכמו כי הוא בעלמו יעשה משפט עמו לכל רבניהם ולא יעזוב עסקי המלוכה ביד שריו ועבדיו. ויקרא, הקורא, וכתב הראש"ע ז"ל יש אומרים כי פלא יועץ אל גבור אבי עד הם שמות ה', ושם הילד שר שלום, והנכון בעיני שכלם שמות הילד, פלא שה' עשה פלא בימיו (ויותר נראה שהכוונה איש נפלא, איין חויסגעלייכעטער, חויסערדרענטליכער), יועץ, בן היה חזקיה, ויועץ המלך (כלומר שכן נאמר ויועץ המלך ושירו, דהיי"ל ב'), אל גבור שהיה חקיף וכו' ענ"ל, ויפה העיר חנם אחד מחנמי העמים, כי זה רמו לשם חזקיה, ובדעת הזאת אחז הרב המתרגם, אך שנבאור המלות אבי עד שפירש הראש"ע ג"כ ביתר המבארים שהיה אב לעמו כל הימים, ועד כמו שובן עד, נטה הרב לדעת הרד"ק שעד כמו בנקר יאכל עד (בראשית מ"ט ב'), ואב בענין וישימי לאב לפרעה (שם מ"ה ח'), וא"כ הוא נפל הענין עם אל גבור, ואמר שכל זאת יהיה שר שלום, ולא ילחום לא לבנוש ארצות, ולא לעשות לו שם בגבורים רק להטיל העזוק מיד עושקו ולהסיר עול ממשלת זדון מעל עמו. ולכן אחר: (ו) למרבה המשרה, כלומר אף שירחיב גבול מלכותו, בכל זאת יהיה גם לשלום אין קץ, והיה זה בענין שלמה בי אף שנימיו שלים היתה בארץ, בכל זאת משל ממשל רב עד עבר הנהר עד גבול מלרים ובאמת כי גם אל חזקיהו באו יירי מלכי ארץ לחלות את פניו כמו לשלמה, כנראה ממלאכי מלך בבל כמפורש במלכים ודברי הימים. והנה נא למרבה נכתוב במ"ס סתומה וחכמינו ז"ל דרשו מה שדרשו (עיין רש"י ראב"ע ורד"ק כי כל אחד הניא דרש אחר), וחנמי העמים רבו לחלקו לשתי מלות וקראו לס רבה המשרה, ולס כמו להם כמו שנאמר בס מן בהם, ויהיה הענין להם לעס"ה רבה המשרה, אכל זה רחוק, ומה לנו לחקור מדוע נשתנה לורת האות, וכבר מלאנו בהיפך אשר הם פרולים (נחמ"י ב' י"ג) שכל המ"ס במלת הם פתוחה בסוף המלה. במשפט ובצדקה, בענין שהיה בשלמה. מעתה ועד עולם, אף שהלכת האומה בימי חזקיה לא התמודה ימים בנירים, הנה כבר אמרתי לך

מיד שתמו הכתוב: (ז) דבר שלח אדני ביעקב. הנבואה שתנבא לפורענות ספק בן רמליה: ונפל בישראל. מעתה מתקיים זה: (ח) נבואה ובגודל לבב לאמר. מה שהיו אומרים בגאון ובגודל לבב: (ט) לבני נפלו וגזיח נבנה. המלבי' שהיה ליו קודם שמלך ספק בגון יהואחז בן יהואח שנימו נתמעטנו בענין שנאמר (מלכים ב' י"ג) כי אבדס מלך ארם שפלים היווהם הלכו להם כבנין לבנים רעוע הנופל אבל זה שהוא עכשיו חזק הוא כבנין אבני גזית וכן ארזים טובים משקמים לבנין: (י) וישגב ה' את לרי רלין עליו. הם בוטחים בזה שנסמכו על רלין מלך ארם והקב"ה ישגב את מלך אשר עליו ויסכסכו להשיאו לבוא עליו כך שמעתי ואני אומר את אויביו כלפי שכינה הוא אומר הקב"ה יסכסך את אויביו זה בזה גוי בגוי ארם ופלשתים בישראל וישראל זה בזה כמו שנאמר למטה בענין מנשה את אפרים וגומר: (יא) ארם מקדם. ארם הרעו להם מקד' נימי

(ז) דְּבַר שְׁלַח אֲדֹנָי בְּיַעֲקֹב

וְנָפַל בְּיִשְׂרָאֵל:

(ח) וַיִּדְעוּ הָעָם כְּלוֹ

אֲפֹרִים וַיּוֹשִׁב שְׁמֵרוֹן

בְּגִאוֹה וּבְגֹדֶל רֶגֶב לְאֹמֵר:

(ט) לְבָנִים נָפְלוּ

וּגְזִית נִבְנָה

שְׁקָמִים גִּדְעוּ וְאֲרֻזִים נַחֲלִיף:

(י) וַיִּשְׁגַּב יְהוָה אֶת־צָרֵי רִצְיֹן עָלָיו

וְאֶת־אֹיְבָיו יִסְכַּסֵּךְ:

(יא) אֲרָם מִקְדָּם וּפְלִשְׁתִּים מֵאַחֲרָיו

וַיֵּאכְלוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל בְּכָל־פֶּה

בְּכָל־זֹאת לֹא־שָׁב אָפוֹ

וַעֲזַב יְדֹו נְטוּיָה:

(יב) וְהָעָם לֹא־שָׁב

עַד־הַמִּכָּהוּ

וְאֶת־יְהוָה צָבָאוֹת לֹא דָרְשׁוּ:

ויהואחז ויוואש ופלשתים הרעו להם מאחור שהפלשתים להם במערב: בכל זאת וגו'. ועוד ידו נטויה. עד שיביא עליהם את סנחריב ר"ל ארם מקדם ופלשתים מאחור היו משחיתים ביהודה בימי אחז כמו שמפורש (בדברי הימים ב' כ"ה) ועל ישראל ועל יהודה היה ישעיה מחרוץ על הלכות הללו: (יב) עד המכהו. עד הקב"ה שהוא מביא עליו המכות האלה:

ב א ו ר

בשם הרד"ל שכתב יעודי הנביאים נאמרו בדרך תנאי, ובאמת אם לא עזבו ישראל אחרי מות חזקיהו את דרך ה' אז היה נסא דוד ננון כל הימים, והנביא אשר חפץ בזה נמלא לבנו מחקוה הזאת, ולזה הכתיב להם כן. וכבר אמרו ז"ל שרצה ה' לעשות חזקיהו משיח. ואולי זאת כוונת המאמר קנאת ה' וגו', כלומר שזאת אך תהיה אם אתם תקנאו לה' כנאות להעביר הגלולים ולעבדו שם אחד.

מכאן יתחיל חלק השני מן הפרשה (עיי' מה שאמרתי בתחלת הפרשה) והוא במשך עד פרשה י' פסוק י"א (ולא עד כנלל), ולא מלאנו בכל הספר הזה נבואה כזאת אשר יטיף הנביא מלתו בפרשה שלמה רק על אפרים לבדו ולא יכלול כלל יהודה עמו, ויפה העיר החכם געזעניוס על לחות מליכזה כי בלה מחמדים הן בנועם המאמרים והן בערך הדלתות העומדות אשה לעמת אחותה. והחלק הזה עוד יפרד והיה לארבעה ראשים, הראש הא' מפסוק ח' עד י"ב, והב' מפסוק י"ב עד י"ז, והג' משם עד סוף הפרשה, והד' מפרשה י' א' עד

(ו) איינען אויסשפרוך ענטלאסט דער הערר גען יעקב, אונד ער טריפט איין ווידער ישראל.
 (ז) אונד אינע ווערדע דאָ פֿאַלק אינסגעזאַממט, אפרים אונד דער בעוואָהנער שמרון, דיא אים שטאַלצע אונד אים איבערכוט הע שפרעכען:
 (ט) ציגעלשטיינע פֿיעלען איין, אָבער מיט קוואַדערשטיינען וואָללען וויר אויפֿבויען, כיקאַמאַרען וואַרדען אומגעהויען, אונד צערערן זעטצען וויר דאָפֿיר.
 (י) דאָווירד ערהעבען דער עוויגע דיא גענגער רצין'ס ווידער

פסוק ה'. וכל חלק ומלק ילא מרעה אל רעה יותר גדולה בדרך המדרגה (טטייגערונג), וכל יקדים הסנה הגורמ' לרעה שחנו' וסיא רוע מעלליה' והשמת' דרכם, וכאשר יבואר כל זה במה שיבוא וכל חלק ומלק יסגר במליכה בכל זאת לא שגא פו ועוד ידו נטויה. ואחר הלעה הזאת נבא לכאר הענין.

אהן

אונד מיט זיינען פֿיינדען איהן פֿערוויקקעלן.
 (יא) ארם פֿאַן פֿאַרן, אונד פלשחים פֿאַן הינטען, פֿערשלינגען ישראל מיט פֿאַללעם ראַכען — בייא אַלל דעם ווענדעט זיך ניכט אַב זיין צַרן, אונד נאָך בלייבט זיינע האַנד אויסגעשטרעקט.
 (יב) דען דאָ פֿאַלק קעהרט ניכט צוריק, צו דעם דער עם שלאָגט, דען עוויגען צבאות זוכען זיא ניכט אויף.

(ז) דבר, בענין דבר המלך, וכן אמר הראב"ע בנושא או גזירה וכן מרגס הרב. ונפל, אמר הראב"ע וז"ל הטעם ככל כמשפט עב"ל, כוונתו כי הוא בענין קל מן שמיא נפל (דניאל ד' כ"ח). וא"כ הוא כפל מן דבר שלם אדני ייעקב, והרב מרגס כפירוש רא"י. והנה הפסוק הזה הוא רק בעין פתיחה להנבואה

דאָרום

(ו) ווידע פֿייגעכייטע.

שחנא. (ח) וידעו, בענין הלא ידעו כל פעלי און (תהלים י"ד ד'). לאמר, כלומר בארם. (ט) לבנים, דרך משל תחת בתי חמר וננה עתה באבני גזית, ותחת שקמים נטע עתה ארזים, בענין שנאמר ואת הארזים נתן בשקמים אשר בשפלה לרב (מ"א י' ב"ז), ועיין שם בבאור, והיה זה נימי פקח כי אז גברה יד מלך ישראל, וחולי הכוונה בזה על ארץ יהודה אשר חשבו לכנוש, כי בלבנון היו חולבים חבני גזית ובורתים ארזים כוודע. והנה זה היה החטא אשר גרם בעונש שיזכיר, והוא (וישגב, יעשה לרי רבין נשגבים ועלומים ממנו, והזכיר הנביא חמלה מפלת ארם, (ע"י מלך אשר כונו במלכים), כי אפרים היו בעלי בריתו ועליו שמו ישראל עיניהם, ויאמר כי נפל עזר ובשל עזור. ואח איביו, לדעת הרב המתרגם את הוא פה בהוראת עם, והענין ה' יסבך את רבין במלחמה עם אויביו. (יא) ארם מקדם, כמ"ש הראב"ע, והנה ארם שהם מורק לישראל ישגבו להרע לישראל עם מלכי אשר, ע"כ. ופולשחים, שהם במערב א"י (הנ"ל). בכל פה, במה מלא בענין והבנת את ה' אלהיך בכל לבך וכל נפשך (דברים ו' ד') שענינו שיתמלא הלב בלו מאהבת ה'. וי"ת ובזיית נכסי ישראל בכל אתר, נראה שהוא פירש בכל פה הנמו בית הנעל מ פ פ ל פה (ש"ב י' כ"א) שענינו מקלה אל קלה כמו שהעתיק שם ספא בשפא (עיין ערוך ערך סוף), ומרגס כאן רק לפי הכוונה. והנה בזה נשלים היעוד הראשון, והוא הרעה היותר קלה מהנאות אחריה, כי אמר רק שיבואו גדודי שודדים בארם לבנונו, ולא שיעמדו בארץ אך ילכו לדרכם, ובה לא תהיה רעה לכלל האומה, כי רק במקום אשר יחנו שם ישללו שלל. (יב) והעם, פה יתחיל הראש השני כאשר בארנו, אמר יען שהעם עוד לא שג לבן זוסף ה' להכותו ויסיר משמרון וישראל כל שנט מושל זקן וגשוא פנים, וכל איש נכבד בעיני העם, גם אותם שהיה להם רק פקודה קלה (גרינגעס חוט) ואף גבורי המיל יסלו במרב אויניהם כאשר נבאר. המכהו, אשר הראב"ע ובאו סימנים שנים כמו בתוך האהלי (יהושע ז' כ"א), וכן כתב החכם געגעניוס שהוא כמו בגברתה (לקמן כ"ד ב') שגא גם בשתי הידיעות, ובממילת כבודם גם שניהם שגו, כי שם אהל וגברת המהשמות והכנוי כנוי הקנין, וא"כ בו"א ה"א הדעת שלא כמשפט, אבל מכה הוא הכינוי פועל והוא יקאר גם עם כנוי הפועל, וא"כ גם שתי הידיעות לדקו יחדיו, כי שעורו אל המכה אותו כמו המלכנאם שני (ש"ב א' כ"ד) שאעורו המלכים אתכם וכנים כמוהו.

(יג) כפה ואגמון. לשון מלכים ושלטונים כפה ארקוול"ד בלע"ז כלומר אותם החופפים עליהם ככס' זו: ואגמון. אף הוא כפה קטני וע"ש שפוסה באגמון קור' לה אגמון. ובכוייתא דשמואל מלינו שיש מזלות ברקיע מאורים ואלה שמותם וכאן אמר הנביא שכל חכמים המתנבאים להם וחזוים בכוכבים את הנבוא' עליהם יבוי' ה' מהם: (טו) מאשרי. מדריכי בני באשרי אחז' רגלי' (איוב כ"ג). (ומאשריו שלמדו דרכי מדרכי החוע' סא"ז): ומאשריו מבולעי'. הדרכי' בדרך המתעים המאשרי' אותם דרכים הללו דרכים מסותרים ונבונים שאין מתח ללכת מהם ולשון בלוע נופל על הדרך כענין שנאמ' במקום אחר עמי מאשריך מתעים ודרך אורחותיך בלעו (לעיל ג'): (טז) ומרע. רשע כמו זרע מרעים (לעיל א'): (יז) כי בערה כאש רשעה. רשעה. רשעתם תבער בהם ותאכלם כאש: שמיר ושית. שלהם תאכל המורדי' והפושעי' שבהם: ומלת בסבכי היער. גדלת העם. סבכי ענפים: ויתאבכו גאות עשן. יהיו נבונים ומסוגרים בחזק עשן התבערה: ויתאבכו. כל ל' נכך אין יסוד תיבה אלא כך כמו מבני נהרות (איוב כ"ח) עמק הבנא (תהלי' ס"ד) והגו"ן באה לו לפרקים וכאן בא בו אל"ף במקום גו"ן כמו אל"ף של אמת חרב (יחזקאל כ"א) ואל"ף של אהומי באזניכם (איוב י"ג): (יח) נעתם ארץ.

(יג) ויכרת יהוה מישראל ראשוֹנב כפה ואגמון יום אחד:

(יד) זקן ונשוא־פנים הוא הראש ונביא מזרה־שקר הוא הזנב:

(טו) ויהיו מאשרי העם הזה מתעים ומאשריו מבלעים:

(טז) על־כן על־בְּחוריו לא־ישמח אֲדָנִי

וְאֶת־יְתוּמוֹ וְאֶת־אֲלֻמְנוֹתָיו לֹא יִרְחֵם:

כִּי כָּלֹ חֲנָף וּמְרָע

וְכָל־פֶּה דֹבֵר נִבְלָה

בְּכָל־זֹאת לֹא־שָׁב אִפּוֹ

וְעוֹד יָדוֹ נְטוּיָה:

(יז) כִּי־בִעְרָה כָּאֵשׁ רִשְׁעָה

שָׁמִיר וְשִׁית תֹּאכֵל

וְהַצֵּת בְּסִבְכֵי הַיַּעַר

וְיִתְאַבְּכוּ גְאוֹת עֵשָׁן:

(יח) בְּעִבְרַת יְהוָה צְבָאוֹת

נִעְתָּם אֶרֶץ

וַיְהִי הָעָם כַּמְאֻכַּת אֵשׁ

אִישׁ אֶל־אֶחָיו לֹא יִחְמְלוּ:

ויגור

אל"ף במקום גו"ן כמו אל"ף של אמת חרב (יחזקאל כ"א) ואל"ף של אהומי באזניכם (איוב י"ג): (יח) נעתם ארץ. יונתן תירגם מרובת ארעא וקשה בעיני לפרש כן שהיה

ב א ו ר

(יג) כפה ואגמון, בין לדעת רש"י (עיין בדברי), בין לדעת יונתן שחרגם כפי הנמשל שלטון ואטרון, (אטרון הוא מושל (טיראן)), או היולא בלבא ואינו מלומד מלזמה עיין ערוך ערך (זה) לא יורה זה על דלת העם רק על אנשים שיש להם מעט מאשלה, וכמו שכאר הנביא בעלמו,

- (יג) דאָרום טרעננט דער הערר פֿאַן ישראל, קאָפּף אונד שווייף, וויפֿעל אונד שטומפּף אַן איינעם טאַנע.
- (יד) גריוו אונד אַנגעזעהענער, דאַז איזט דער קאָפּף, אונד דער פּראָפֿעט, דער פֿאַלשעם לעהרט — דער שווייף.
- (טו) דען עס זינד דיא לייטער דיעזעס פֿאַלקעס איררעפֿיהרער, אונד זיינע פֿערפֿהרטען, צערניכטעטע.
- (טז) דאָרום אָב זיינער יינגלינגע פֿרייעט זיך ניכט דער הערר, אונד זיינער וואַזען זיינער וויטטווען ערבאַרמט ער זיך ניכט, דען אַללעזאַממט זינד הייללער אונד באַזעוויכטער, אונד יעדער מונד שפּריכט שאַנדליכעס. בייא אַלרעם ווענדעט זיך ניכט אָב זיין צאָרן, אונד נאָך בלייבט זיינע האַנד אויסגעשטרעקט.
- (יז) דען עס פֿלאַממט וויא פֿייער דיא באַוהייט, געשטרייך אונד דאָרנכוש פֿערצעהרט זיא, אונד ענטצינדעט אין בוימגעווינדען דעם וואַלדעם, דאַס זיא אויפֿוואַללען אים האַכשטייגענדען רויך. דורך דיא צאָרנגלוטה דעם עוויגען צבאוח, פֿערדיסטערט זיך דאַז לאַנד, אונד עס ווירד דאַז פֿאַלק איינע שפּייזע דעם פֿייערס, איינער געגען דען אַנדערן — זיא שאַנען זיך ניכט. מאַן

כי זננ קרא אף לנביא שקר שהיה נכבד בעיניה ואינו כלל מצויי עם, ורק בדרך המלכות קראו זנב, כי אם תהיה הכוונה כמו שהשנו קלת המנארים שה' בלה מקטן ועד גדול על מה עוד ידו נטויה? אבל האמת הוא כאשר אמרתי שאך על האנשים יקרים בעיני העם או יש להם זכרות מה במלכות ידבר. והרב חרנס אגמון: טטוואפן, כי לדעתו אגמון כאן הוא מן ג' שהוראתו בארמית הכריתת (חבטניידען, חבדויען) עיין ערוך ערך ג' ס, ובאל"ף נוסף יורה לדעתו על מלכ' העץ הנשאר בארץ אחרי שנכרת העץ, כי אז עומד אגמון לעמת כפה שהוא למרת העץ, וכפחו לא רעונה (איוב ט"ו ל"ב). (יד) וכן, יבאר הנמשל מן ראש חוב שלא נחשוב כי הכוונה זנב הפמותים בעם כענין לראש ולא לזנב (דברי' כח יג) אבל הנמשל מן כפה ואגמון הוא מובן מעלמו, וזנב כנר סרה חלונת חכמי העמים אשר חשבו כי המאמ' הזה אינו מן הענין כלל, ואמרו שהוא רק הערה בגליון (ר' חננדג'אססע) מסופר מאוחר ובל פנימה (עיין בדברי החכם געזעניום במקום הזה). (טו) ויהיו, יען המוליכים המה מתעיים אותם לכן ההולכים אחריהם מבלעים כלומר נכחדים מן הארץ, כענין בלע המות לנלח, (להלן כ"ה ט'). (טז) על בחוריו, המה אנשי הכנא אשר יורפו נפשם בעד עמם ובעד ערי ישראל, גם בהם לא ישמח ה', אבל יסגיר לחרב נפשם, ולא יחמול יחומיו ואלמנותיו. כי בלו חנף, יען הרעה הזאת עלומה וחזקה מן הקודמת, כי עתה ירופפו כל עמודי המלוכה, ואין עוד איש אשר יעמוד בפרץ, לזה יבאר גם בסוף היעוד, מדוע עשה ה' ככה לארץ הזאת, מה שלא באר ביעוד הראשון, וכן בשני היעודים שיביא עוד, שהם עוד יותר קשים כאשר אמרתי, יכפיל (אם גם רק במלות מעטות) הסנה הגורמת בסוף היעוד כאשר נבאר. (יז) כי בערה, פה יתחיל הראש השלישי, ויבאר גם כאן תחלה סנת הרעה, והיא כי בערה באש רשעה, ולקח המשל כמו שנתב הרד"ק שאש כי יבער ביער יאחו תחלה בקולים היבשים ואח"כ תלהט סניב בנל עלי היער, כן הרעה הזאת בתחלה רק בפמותי העם נדבקה ואח"כ הכל סר יחדיו נאלחו. ויחאכבו, הרב המתרגם תרגם בדעת הרד"ק והראב"ע (וכן העתיקו רוב חכמי העמים) שהוא לשון התרוממות כלומר שסניב היער יעלו בעשן, ותחסר בי"ת השמוש במלת גאות. ויש גם לפרש ויתאכבו מן נבך בדעת רש"י, והענין כי מכל עבר יעלו עמודי עשן, כי היער תלהט סניב במקומות רבים עד שהיו נסככים זה בזה. גאוח עשן, כמו כי גאוח המים (יחזקאל מ"ו ה') כלומר גבהו. (יח) בעברת, זו הרעה הנמשכה מרשעת מעלליהם, וזה פרי חטאתם כי יהיה חרב איש באחיו, וזה גדלתי יותר קשה מהרעות זנב עד עתה. נעהא ארץ, לדעת הרד"ק והראב"ע הוא כמו חשך בלשון ערבי, וכן תרגם הרב. ואולי הוא כמו אטעס בערבית וארמית שענינו מקום הסמים והסגור, לפי שנמקום סתום לא יגיעו קרני שמש ויחשיך, וא"כ הוא היפך ממה שלפניו

לו לומר נעתמה הארץ
 ואחרי שאין לו דמיון במקרה
 לא אחר לשון התרגום ולא
 לשון אחר אני מפרשו לפי
 עניינו בעבר' הקב"ה נעת'
 העשן הזה לארץ והוא לשון
 נזר על הארץ או לשון נחך
 והניע לארץ: (יט) ויגזור
 על ימין. יבזו וישללו זה
 את זה על ימין או על שמאל
 ולא יפלא להם: איש בשר
 זרועו. ת"י גבר נכסי
 קריניה יבזון: (כ) מנשה
 את אפרים. מנשה יתחבר
 עם אפרים: ואפרים את
 מנשה. עם מנשה. ויחדיו
 המה יתחברו על יסודה:

(יט) ויגזור על-ימין ורעב
 ויאכל על-שמאל ולא שבעו
 איש בשר-זרעו יאכלו:
 (כ) מנשה את-אפרים ואפרים את-
 מנשה
 יחדו המה על-יהודה
 בכל-זאת לא-שב אפו
 ועוד ידו נטויה:

י (א) חקקי און. שטרי
 און שטרות מזוייפין:
 ומכתבי'. לשון ערבי הוא
 כמו מכתבים (שהמ"ס
 חירקוב"ף שאלות' קמולה)
 בלשון ערבי: (ב) להטות.
 ע"י שטרות שקר את הדלי'
 מדין זכות הראויה להם:
 (ג) ליום פקודה. שיפקוד
 הקב"ה עליכם עוניב': על
 מי תנוסו לעזרה. הקב"ס
 אינו בעזרתב': ולשואה.
 לשון חורבן: ואנה מעזבו.
 את כל הכבוד אשר אתם
 קיבלים מן הגזל נשתלכו
 בגולה:

(א) הוי החקקים חקקי-און
 ומכתבים עמל כתבו:
 (ב) להטות מדין דלים
 ולגזל משפט עניי עמי
 קהיות אלמנות שללם
 ואת-יתומים יבזו:
 (ג) ומה-תעשו ליום פקדה
 ולשואה ממרחק תבוא
 על-מי תנוסו לעזרה
 ואנה תעזבו כבודכם:

בלתי

בלתי

ב א ו ר

שלפניו, כי לפניו האירו פני חנל מלהנה אשר אכלה סניב, ועתה שתאוס תחשך נסה פני
 ארץ, גם יתכן שאומב עוד על גאות עשן שהיא תחשך הארץ, ובא ארץ זכר כמו ולא נשא
 אותם הארץ (בראשית י"ג ו') ועוד כמוהו. במאכלת אש, לדעמי הנכון כמו שחרגס יונתן
 ביקד ת נור, כלומר בלבת אש אשר תאכל סניב, כן המה איש אל אחיו לא יחמול, ואל אחיו
 כמו על אחיו. אולם לדעת הרב המתרג' יהיה ענין המאמר כי העם יהיה בלו כליל, יען כל איש יעמוד
 מול אחיו להלחם בו, לא יחמול איש את רעהו. (יט) ויגזור, בענין לגזור ים סוף לגזרים,
 כלומר איש יתחוף מן שבנו הקרוב אליו לכל גד לימין ולשמאל וככל זאת לא לשבעה.
 איש, ע"ד המליכה וכמו שפטר יונתן (עיין רש"י). גם יתכן כי זרוע מענין, נח ואל,
 כמו איש זרוע לו הארץ (איוב כ"ח), עמו זרוע בשר (דהי"ב ל"ב), ועל גד השאלה
 נאמר זרוע על הבנים בענין בתי וראשית אוני (בראשית מ"ט ג'), שהרעב יהיה כנז בארץ